
Hanna Agebjörn & Mia Nilsson
Lunds Universitet, Avdelningen för ABM och bokhistoria
hanna.agebjorn@gmail.com; miaanilsson@gmail.com
2013

Litteracitet, små barn och ipad: en fallstudie av ett barnbiblioteks användande av ny teknik i en läsfrämjande kontext

Detta paper utgår från, och är en kortare bearbetning av, vår masteruppsats med samma namn, skriven våren 2013 inom ämnet biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds Universitet, masterprogrammet för ABM. Uppsatsen i sin helhet återfinns på <http://www.lu.se/lup/publication/3809044>.

Bakgrund och problemställning

Läsning och litteracitet i relation till teknikutveckling och ett föränderligt medielandskap är ett aktuellt område idag, både i den allmänna debatten och inom bibliotekssfären. Ett av folkbibliotekens kärnuppdrag är att arbeta läsfrämjande gentemot barn och barnbibliotekets roll och metoder utvecklas och anpassas fortlöpande i takt med samhällets förändringar. Forskning och diskussioner inom det biblioteks- och informationsvetenskapliga fältet relaterat till barnbiblioteksverksamhet kretsar idag framför allt dels kring en förändrad syn på barn kring betydelsen av ålder, relation till nuet och synen på kompetens, och dels kring det förändrade medielandskapet och den snabba teknikutvecklingen (Johansson 2010, s. 23; Rydsjö, Limberg & Hultgren 2010, ss. 271-285). I bibliotekets uppdrag ingår att olika medier ska användas för att främja språkutveckling och stimulera till läsning (Bibliotekslagen 1996:1596). Hur nya digitala redskap kan användas och förstås i läsfrämjande situationer och i biblioteksarbete i övrigt behöver därför studeras och diskuteras både inom den vetenskapliga forskningen och i det praktiska fältet.

Vi har i vår masteruppsats inom biblioteks- och informationsvetenskap vid ABM, Lunds universitet, valt att närma oss problemområdet läsfrämjande i relation till ny teknik genom att följa ett metodutvecklande projekt på Helsingborgs stadsbibliotek som finansieras av Kultur Skåne inom ramarna för satsningen Folkbiblioteket som kulturhus (Region Skåne, Kulturnämnden 2012). Projektet heter *Sagoworkshop - min e-bok* och kretsar kring ett vidgat textbegrepp, små barns skapande och berättande samt ny teknik, där syftet är metodutveckling kring sagoskapande tillsammans med små barn med ipad som verktyg. Sex 5-åringar samt en förskolepedagog från en förskola deltar i projektet som pågått under december 2012 till och med februari 2013. Tillsammans med två bibliotekarier skapar de under fem tillfällen egna berättelser som gestaltas i e-boksagor genom ipad. Mer specifikt rör alltså vårt intresseområde ipaden som ett digitalt redskap i läsfrämjande situationer. Ipaden är relativt ny och introducerades i Sverige 2010 och därför är detta specifika redskap i en bibliotekskontext relativt obeforskat. En förhoppning med vår studie är att öka kunskapen kring hur användandet av ipad i barnbiblioteksverksamhet kan se ut och förstås.

Fokus för vår studie är att studera samspelet mellan barn, vuxna och teknik i denna specifika läsfrämjande situation. Syftet med vår studie är att ur ett sociokulturellt perspektiv undersöka hur projektet *Sagoworkshop - min e-bok* kan förstås som en litteracitetshändelse där en specifik artefakt, ipaden, används. Följande forskningsfrågor har utformats:

- Hur kan workshoptillfällena under projektet *Sagoworkshop - min e-bok* förstås som litteracitetshändelser?
- Vilken roll spelar tekniken i detta projekt? Vilka interaktionserbjudanden premierar ipaden?
- Vilka hinder och möjligheter uppstår vid bruket av ipad som redskap när workshoptillfällena förstås som litteracitetshändelser?

Vi vill dock tydliggöra att vi inte utvärderar eller bedömer projektet som sådant, utan använder projektet som ett sätt att närma oss problemområdet hur ett relativt nytt redskap, ipaden, kan förstås i läsfrämjande situationer och i biblioteksarbete i övrigt och vilka interaktionserbjudanden som kan uppstå.

Teoretiska perspektiv och metod

I vår studie utgår vi från den sociokulturella teoribildningen, i huvudsak från den förståelse som presenteras av Roger Säljö, professor i pedagogisk psykologi (2000; 2005). Med en sociokulturell förförståelse för förändringen av medierande redskap och ett intresse för vilka interaktionserbjudanden dessa premierar studerar vi projektet *Sagoworkshop - min e-bok* med fokus på ipaden som medierande redskap. Litteracitet används som ett centralt begrepp att analysera den läsfrämjande aktiviteten genom. För att studera de nya läsarter och de interaktionserbjudanden som sker då nya former av medierande redskap, som ipad, används, har vi i denna studie valt att använda oss av analysredskap hämtade från läsforskning, närmare bestämt de begrepp som Mats Dolatkah (2010) benämner som Läsandets fyra "M"; meningsskapande, materialitet, modalitet och makt. Dock vill vi påpeka att då vi använder oss av begreppen i en annan kontext och på en annan form av material än Dolatkah ser vi dem främst som inspiration och en utgångspunkt för vår tolkning av materialet.

Mediering

I ett sociokulturellt perspektiv betonas utvecklingens och lärandets kontextualitet där handlingar, det sociala samspelet och samspelet med olika redskap är centralt. Mediering ett grundläggande begrepp som syftar till att försöka förklara den roll som redskap och tecken spelar i mänskliga handlingar. Säljö uttrycker att "mediering innebär att vårt tänkande och våra föreställningsvärldar är framvuxna ur, och därmed färgade av, vår kultur och dess intellektuella och fysiska redskap." (ibid., s. 81). Denna förförståelse innebär att människan tänker i koordination med fysiska och intellektuella verktyg och att redskapen utövar en agens på människan och tillhandahåller vissa meningserbjudanden, eller interaktionserbjudanden, vissa sätt att agera (Säljö 2005, ss. 181-190). Människan internaliserar således ett sätt att tänka och arbeta som härstammar från redskapet. Ur ett sociokulturellt perspektiv blir det därför inte speciellt relevant att titta enbart på ett verktyg eller enbart på den enskilda människans kognitiva process. Johanna Rivano Eckerdal, forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap, tydliggör att "Genom att fästa uppmärksamheten på vad verktyg och redskap som omger oss medierar, framträder att verktygen inte finns där i kraft av att de är de optimala utan av flera andra skäl. Verktyg är hjälpmedel, men eftersom de premierar en viss användning så träder andra möjliga bruk i bakgrunden" (Rivano Eckerdal 2012, s. 55). I en sociokulturell analys blir det därför viktigt att studera hur redskapen kan erbjuda både hinder och möjligheter (ibid.).

Den digitala tekniken kan ses som en av de mest omvälvande förändringarna av medierande redskap sedan uppkomsten av tryckkonsten och massspridning av text. Utvecklingen av digitala redskap gör att information i allt högre grad kan externaliseras då den suddar ut

gränserna ytterligare mellan de fysiska och de intellektuella egenskaperna hos ett verktyg. Användningen av verktygen handlar därför mer och mer om kognitiva processer. Den mediering som den digitala tekniken medför förändrar delvis de sätt människor förhåller sig till och interagerar med omvärlden. Som tidigare lyfts fram är inte artefakter, och därmed inte heller den digitala tekniken, passiv och neutral utan premierar vissa interaktionserbjudanden som gör att människor kommer att tänka och agera på vissa sätt istället för andra. (Säljö 2005, ss. 186-190; Hernwall 2010, ss. 158- 159).

Litteracitet

Litteracitet är en försvenskning av den engelska termen ”literacy”. Tidigare har ”literacy” oftast översatts med exempelvis läs- och skrivefärdigheter, skriftspråkliga aktiviteter, eller liknande, men efter hand som den engelska termen kommit att få en bredare betydelse har begreppet litteracitet oftare kommit att användas. Idag innebär litteracitet inte enbart den tekniska förmågan att läsa och skriva, utan ger ett brett perspektiv på aktiviteter kopplat till läsande och skrivande, där även tal, bilder, symboler och icke-linjära texter innefattas. Här ingår förutom de rent tekniska färdigheterna kännedom om hur text används i olika sammanhang, förmåga att hålla sig kritisk till det man läser samt insikter i hur genrer är uppbyggda och litteracitetens situerade karaktär (Säljö 2005, ss. 208-209; Sundin 2012, ss. 123-124). Inom det övergripande litteracitetsbegreppet kan olika mer specialiserade former av litteraciteter diskuteras, såsom ”media literacy” som kopplas till kunskap och förmåga till kritiskt förhållningssätt till digitala medier (Sandin 2011, s. 162). Elisabeth Björklund, forskare inom pedagogik och didaktik, (2008) poängterar att litteracitet erövrar i samspel med omgivningen, vilket sätter fokus på den aktiva handlingen. Begreppet litteracitetshändelse används för att sätta fokus på de aktiviteter som sker då barn erövrar en litteracitet. Små barns litteracitet kan därför beskrivas även som kommunikation genom berättande, bilder och sjungande (Björklund 2010, s. 58).

Litteracitet är något en person ägnar sig åt i relation till text. För att definiera vad som menas med text används ofta i dessa sammanhang begreppet ett vidgat textbegrepp. Ett vidgat textbegrepp syftar till att uppmärksamma att text kan ses i en vidare bemärkelse än enbart det tryckta ordet (Sandin 2011, s. 140). För att kunna förstå hur människors sätt att förhålla sig till text har utvecklats betonar ett sociokulturellt perspektiv att läsning bör förstås som sociala och kreativa processer av meningsskapande. Genom att historiskt studera vilka slags läsfärdigheter människor tillägnat sig och hur stora grupper som faktiskt behärskat dessa färdigheter går det att se hur läspraktikerna utvecklats. Exempelvis innebar den läsfärdighet som krävdes i folkskolan att människor i stort sett kunde stava sig igenom och ordagrant återge texter medan förståelsen av det som lästs inte var centralt. Idag krävs helt andra färdigheter, där förståelse, oppositionellt läsande och läsande som leder till skapandet av egen kunskap betonas. Säljö (2005, ss. 206-223) benämner detta som en postmodern läsart och poängterar att denna läsart förekommer parallellt med en digital läsart som kräver en förmåga att söka, kritiskt granska samt producera i en digital miljö. Utvecklingen av skriftspråkliga praktiker, människors färdigheter och de medierande redskapen är således ömsesidigt beroende av varandra. Eftersom de medierande redskapen idag förändras i en snabb takt

menar Säljö (ibid.) att det är troligt att detta också kommer att ge upphov till förändrade läspraktiker. För att studera de nya läsarter och de interaktionserbjudanden som sker då nya former av medierande redskap, som ipad, används, har vi i denna studie valt att använda oss av analysredskap hämtade från läsforskning.

Läsning

Ur ett sociokulturellt perspektiv betraktas, som tidigare beskrivet, läsning som en kontextbunden aktivitet som är föränderlig över tid. Mats Dolatkah, läshistoriker verksam inom biblioteks- och informationsvetenskap, menar att det inte finns någon allmänt vedertagen teori om läsning, utan att det snarare finns massor av olika begrepp och inspiration som hämtas från olika håll (Dolatkah 2010, s. 104). Utifrån tidigare läshistorisk forskning presenterar han i sin avhandling *Det läsande barnet* (2011) tre generaliserbara dimensioner av läsning; läsning som upplevelsegenererande, materiell och social praktik. I antologin *Barnet, platsen, tiden* (2010) presenterar han en liknande begreppsapparat som utgångspunkt för en beskrivning och analys av olika läspraktiker. Han menar att begrepp och teorier kring läsning kretsar kring några återkommande problem som han benämner meningsskapande, materialitet, modalitet och makt – “läsandets fyra M” (ibid.). Dolatkah menar att begreppen kan användas för bland annat en diskussion av biblioteks läsfrämjande verksamhet. Genom att betona meningsskapande går det att se att texter kan läsas på olika sätt och att läsarens rammar bestämmer hur läsaren förstår texten. Materialitetsbegreppet kan erbjuda en ökad förståelse för att läsning inte enbart är en emotionell och intellektuell aktivitet utan även en fysisk manifesterad operation där en kropp manipulerar ett föremål i ett rum. Materialitetsbegreppet är därför användbart för att rikta uppmärksamheten mot skillnaden mellan text och medium. Läsningen kan även ske på olika sätt, exempelvis högt kontra tyst eller intensivt kontra extensivt, vilket kan benämnas som modalitet. Auktoriteter kan bestämma över vilka texter läsaren har tillgång till vilket dock inte behöver betyda att de kan styra de processer genom vilka läsaren förstår texten, något som benämns som makter och motmakter som ställs mot varandra i läsningen. (Dolatkah 2010, ss. 104-114).

Metod

Redan tidigt avgränsades studien till att följa ett specifikt projekt, delvis på grund av att det fanns få liknande aktiviteter på bibliotek i närområdet. Som metod har vi därför använt oss av fallstudien, och har gjort observationer, intervjuer och studerat dokument som omgärdar projektet. Delar av observationstillfällena har filmats. Tillvägagångssättet att följa ett litet projekt på nära håll genom en kombination av metoder ger dessutom en möjlighet att få en djupare ingående förståelse för en specifik företeelse och därigenom kunna diskutera mer generella fenomen (Merriam 1994).

Då vi kom i kontakt med projektet var planering och finansiering klart och första träffen med barnen skulle ske under de närmaste veckorna. Eftersom det var en liten grupp med relativt stor andel vuxna, sex barn och tre vuxna, samt en ny metod som skulle utvecklas, aktualiserades frågor såsom tillträde till fältet och forskareffekt (Lalander 2011). Även om det

ur forskningssynvinkel hade varit ultimatum att närvara vid alla tillfällen skulle detta kunna innebära för stor forskareffekt där barnen kunde bli för överväldigade och bibliotekarierna känna sig kontrollerade och hämmade. I dialog med bibliotekarierna sattes en lämplig nivå av deltagande vilket innebar att vi deltog på tre av fem workshoptillfällen samt den avslutande visningen. Därtill hade vi en inledande träff med en av bibliotekarierna och efter projektets slut gjordes intervjuer med bägge bibliotekarierna samt med den involverade förskolepedagogen. Kortare frågor ställdes även till barnens föräldrar via mejl. Vi har även tagit del av olika dokument, exempelvis projektansökan samt bibliotekariernas loggböcker. Att göra en fallstudie på ett avgränsat litet projekt som innefattar barn ger upphov till ett flertal etiska överväganden och krav, vilket beskrivs närmare i uppsatsen (Agebjörn & Nilsson 2013).

Både observations- och intervjumaterialet har tittats och lyssnats igenom ett flertal gånger och stora delar har nedskrivits och transkriberats. I transkriptionerna av intervjuerna har de delvis redigerats för att fungera i en skriftspråklig miljö. Dock har vi valt att behålla en relativt talspråkig ton för att inte riskera att förändra det som kommunicerades allt för mycket. Då vi bearbetat filmerna till skrivet material har vi försökt att noggrant beskriva händelseförloppet. Bearbetningen kommer dock oundvikligen att innehålla tolkningar både kopplat till vår förståelse samt till det syfte vi tidigare formulerat. Detta påverkar dels hur vi betraktar filmerna och dels vilka händelser som väljs ut som intressanta. Därefter har det nedskrivna materialet kategoriserats för att vi ska kunna få överblick och upptäcka mönster. Med hjälp av post-it-lappar i olika färger gjordes en tematisk indelning av materialet utifrån studiens forskningsfrågor. Här har upprepade mönster i materialet knutits till de teoretiska begrepp vi utgår ifrån. Denna växelverkan mellan empiri och analys har följaktligen legat till grund för hur materialet har tagits an. Allt material har, och kan, dock inte presenteras i resultatredovisningen. Dock har det varit värdefullt för studien att utföra även denna materialinsamling då det bidrar till att ge en mer holistisk bild och färgar vår förståelse av andra delar av projektet.

Den litteratur som använts för att analysera materialet är till viss del av olika typ, vilket gör att en källkritisk ansats är av stor vikt. I huvudsak har vetenskapligt material i form av artiklar, monografier och antologier använts. Dessa är framförallt hämtade från de pedagogiska och biblioteks- och informationsvetenskapliga fälten. Vi har även tagit del av rapporter som då istället legat till grund för att presentera en bakgrund och sätta in projektet i en större kontext. Dessa rapporter har i varierande grad anknytning till forskningsfältet. I detta paper har vi inte möjlighet att redogöra för tidigare forskning och hänvisar till vår uppsats (Agebjörn & Nilsson 2013).

Resultat och analys

I projektet *Sagoworkshop - min e-bok* skapade bibliotekarierna och barnen under fem tillfällen egna berättelser som gestaltades i e-boksagor genom iPad. Bibliotekarierna hade i förväg valt ut två appar att använda; BookCreator (Red Jumper Studio 2012) och PuppetPals (Polished

Play, LLC 2013). Dessa är båda appar utvecklade för iPad och för sagoberättande, dock fungerar de väldigt olika. BookCreator är utformad för att efterlikna bokformatet, och när man skapar boken är det möjligt att använda sig av bilder, fotografier, text och ljud. "Sidorna" i boken arbetas med på ett sätt som liknar arbete i många text- och bildredigeringsprogram, och det är möjligt att redigera enskilda sidor i efterhand. PuppetPalsappen efterliknar istället teatergenren och produkten blir mer som en spelfilm. Sagan skapas helt i iPaden och byggs upp genom att karaktärerna lyfts in och rör sig på scenen samtidigt som ljud spelas in. Det är möjligt att pausa så barnen kan fundera och göra olika scener i taget, men inte att radera endast en scen eller gå tillbaka ett steg. När barnen arbetade med BookCreator så skapades själva sagan på en magnetavla med figurer de själva ritat. Detta fotograferades som bilder och text lästes in av barnen. I PuppetPals skapades sagan direkt i iPaden vilket gjorde att barnen rörde vid skärmen mer. De drog in figurerna på scenen, rörde dem fram och tillbaka och drog ner bakgrunder.

Inom ramen för detta paper finns inte möjlighet att redovisa våra resultat och analys i den omfattning som kanske skulle önskas, utan vi hänvisar här till vår uppsats, kapitel 6 (Agebjörn & Nilsson 2013). Istället sammanfattar och reflekterar vi här kring våra resultat och analys utifrån studiens syfte och de tre forskningsfrågor som ställts upp.

Hur kan workshoptillfällena under projektet Sagoworkshop - min e-bok förstås som litteracitetshändelser?

Sagoberättandet beskrivs ha varit främsta fokus i projektet *Sagoworkshop - min e-bok*. Projektet kan förstås som ett tillfälle för barnen att närmare bekanta sig med sagogenren genom att i samspel med andra barn och vuxna praktiskt arbeta med sagans struktur, karaktärer och berättande. Detta kan sägas ligga nära "traditionell" litteracitet där fokus till stor del är på den klassiska sagan och sagoberättandet. Centralt i projektet har dock varit användandet av ett relativt nytt tekniskt verktyg, iPaden, och metodutveckling kring hur denna kan användas i sagoskapande aktiviteter. Det framkommer i vår studie att läsning tycks betraktas som en grundläggande utgångspunkt och projektet kan därför sägas handla om att hitta nya former för läsfrämjande där ett aktuellt verktyg inkluderas. Som studier av mindre barns litteracitetsutveckling visar så har samspelet mellan barn och vuxna i en skriftspråkande miljö betydelse för barns erövrande av litteracitet (Gustafsson & Mellgren 2005; Björklund 2008) och genom att de vuxna har kunskap om aktuella artefakter i barnens vardag finns det en möjlighet att utifrån barnens perspektiv erbjuda meningsskapande och lärande kopplat till läsning i en vidare bemärkelse.

I vår undersökning framkommer det vidare att projektet öppnar upp för möjligheter att främja det som Säljö (2005; 2009) benämner som digitala och postmoderna läsararter. Den skapande, aktiva handlingen där barnen verkar som producenter kring en produkt som kan delas med andra är central. Projektet kan sägas skapa förutsättningar för barnen att narrativisera sin tillvaro, utveckla sin fantasi och uppleva delaktighet och stolthet. Att barnen själva arbetar med att skapa sagor skulle även kunna ge en grund för källkritiska tankar när de senare möter andra berättelser i olika former. Projektet har således potential att erbjuda barnen verktyg för

hur de kan förhålla sig till olika genrer. Möjligheten att genom ipaden arbeta med multimodala former skulle kunna ge barnen tillfälle att reflektera kring hur text, bild och berättelser hänger ihop och hur de kan förmedlas på olika sätt, en form av metareflekation (Sandin 2011, ss. 155-156). Aspekter såsom att förstå hur ipaden kan användas som verktyg i en deltagande kultur blir också aktuella och projektet kan på detta sätt även betraktas som en litteracitetshändelse utifrån en förståelse för "media literacy". Således tolkar vi workshopstillfällena som litteracitetshändelser ur flera aspekter.

Vilken roll spelar tekniken i detta projekt? Vilka interaktionserbjudanden premierar ipaden?

Det framkommer i vår undersökning att sagan och sagoskapandet är projektets primära fokus där tekniken, ipaden, tycks betraktas som ett verktyg. Samtidigt blir det tydligt att användandet av ipad som redskap för sagoskapandet påverkar projektets gång i stor utsträckning. De förutsättningar som ipaden för med sig styr till viss del hur litteracitetshändelser och aktiviteter kring sagoskapandet tar form. När det gäller ipadens interaktionserbjudanden i detta projekt urskiljer vi tre centrala teman som kretsar kring tempo, delning respektive modaliteter.

Ipaden premierar ett snabbt tempo. Det är möjligt att snabbt och enkelt göra en "sida" i boken och komma vidare. Detta kan vara positivt då man arbetar med barn i en förskolegrupp då det ger ett snabbt resultat vilket kan vara fördelaktigt både ur tålmodis- och tidssynpunkt. Samtidigt hamnar en djupare bearbetning av berättelsen i bakgrunden. Att berättelserna liknar varandra samt kanske blir något tomma på beskrivningar och inte så utbyggda kan mycket väl bero av att berättelsen på detta sätt blir styrd av tekniken. Naturligtvis går det att använda tekniken på ett annat sätt, exempelvis genom att förbereda och arbeta på långa dialoger och en fyllig berättelse och därefter gestalta detta med ipaden. I appen BookCreator ges även möjligheter att välja mellan olika modaliteter och att fortsätta arbeta och förändra berättelsen under flera tillfällen. Trots detta, och att projektets fokus är just sagoberättandet, framkommer det att en djupare bearbetning av berättelsen till viss del förloras under projektets gång. Verket tycks inbjuda till att användas för att spela in och att snabbt gå vidare. Speciellt tydligt blir detta då appen PuppetPals används, där sagoskapandet inte föregåtts av användningen av magnettavlan utan skapas direkt i ipaden och då det inte heller går att backa, ta om eller skriva in text. Rivano Eckerdal (2012) diskuterar hur verktyg vi omger oss med inte alltid används på det sätt som kanske är det optimala. Exempelvis används en penna och ett papper oftast på ett visst sätt även då de skulle kunna användas på ett flertal andra sätt. Kanske påverkas användningen av ipaden som redskap för sagoberättande också av hur ipaden troligen vanligtvis används av barnen i hemmen och på förskolan, i en spelmiljö där man snabbt går vidare?

Ipaden ger förutsättningar för att kunna dela det som skapats med andra över internet. Ipaden som verktyg för sagoberättande förutsätter ingen slutprodukt, men tycks premiera att man gör något som delas. Detta kan förstås i relation till att det är en artefakt uppkommen i en digital samtid som exempelvis förutsätter en trådlös uppkoppling för att kunna ladda ner appar och därmed för att överhuvudtaget kunna använda sig av verktyget. Det är också vanligt att appar

innehåller någon form av interaktions- eller delningsmöjlighet med andra användare. Därmed tycks själva ipaden som redskap associeras med en delningskultur. Detta fokus på en delningsbar produkt i samband med interaktionserbudandet om ett snabbt tempo tycks dock innebära vissa svårigheter. Tendensen att ett snabbt tempo premieras på bekostnad av en djupare bearbetning av berättelsen kan delvis stå i motsättning till att produkten ska delas med andra. En förhoppning med projektet är att barnen ska känna att de kan skapa och hitta på sagor själva och bibliotekarierna uttrycker att barnens stolthet över berättelsen är viktig. Att produkten ska visas och delas är en del i projektet och tycks betraktas enbart som ett utökat värde i sammanhanget. Men skulle barnen, och de vuxna, bli missnöjda om det faktiskt inte blev en så bra saga som de förväntat sig? En delningsbar produkt som slutmål innebär en förutsättning som inverkar på hur arbetet med projektets huvudsakliga syfte - berättandet - formar sig, där kravet på en "bra" produkt påverkar hur aktiviteterna och händelserna under workshoptillfällena utspelar sig.

Ett tredje interaktionserbudande handlar om modaliteter. Kress (2003) utvecklar resonemanget om att olika modaliteter ger olika meningserbudanden. I jämförelse med att exempelvis skapa en saga med hjälp av papper och pennor så tillkommer fler modaliteter och därmed fler möjligheter då ipad används som verktyg. Dessutom kommer en bild skapad med ipad te sig annorlunda än en bild skapad med andra verktyg och material såsom papper, pennor, krita, tyg, etc. Dessa förutsättningar ger möjligheter att skapa något helt nytt och skilt från andra aktiviteter och produkter (jfr Kress 2003). Samtidigt innebär det även att vissa specifika modalitetsuttryck försvinner då de inte är direkt överförbara på ett annat verktyg. Dessutom påverkas den sagoskapande processen och användningen av ipaden av bruket av tidigare artefakter, en så kallad remediering, vilket även begränsar sättet ipaden används på. Själva möjligheten att kunna använda ett flertal modaliteter påbjuder också att ett val ska göras. Även om ipaden bjuder en möjlighet att använda ett flertal modaliteter är frågan huruvida detta i praktiken kommer att ske eller om några modaliteter kommer att bli mer framträdande på bekostnad av andra. Det framkommer i vår analys av workshoptillfällena att modaliteten röst blir framträdande medan text hamnar i bakgrunden i denna specifika situation, utan att detta har diskuterats och gjorts som ett aktivt val.

Vilka hinder och möjligheter uppstår vid bruket av ipad som redskap när situationen förstås som en litteracitetshändelse?

Under föregående stycke där ipadens interaktionserbudanden synliggjordes framkom några av de hinder och möjligheter som uppstår vid bruket av ipad. Här diskuteras ytterligare några aspekter som har betydelse då situationen förstås som en litteracitetshändelse. Som beskrivits i föregående stycke tycks ipaden vara sammanknippad med en digital delningskultur där interaktion och kollaborativt skapande är centrala delar. Utifrån en materialitetsdimension kan dock ipaden anses ha rumsliga begränsningar avseende möjligheten att fysiskt samlas kring och arbeta på ipaden. Detta medför en risk för långa väntetider när ipaden används för gemensamt skapande i rummet. Barnen ges här möjlighet att träna på turtagning och utveckla sociala kompetenser samtidigt som den fysiska dimensionen är central för barn i

förskoleåldern som har ett stort rörelsebehov. Att fysiskt vara aktiv, exempelvis vara den som spelar in, tar kortet, lägger på en bild tycks vara betydelsefullt för att barnen ska behålla fokus på skapandet. Att sitta still och vänta på sin tur att aktivt få arbeta med sagoskapandet gör att fokus förloras och barnen tenderar att ta ut denna brist på rörelse på andra sätt, som att gunga och vifta med armar och ben. Juncker (2010) menar att görandet ofta är det viktiga för barnet, att få testa och leka fram saker är centralt.

Som beskrivits under den första forskningsfrågan så menar vi att projektet ger möjligheter för barnen att utveckla flera olika aspekter av litteracitet, vilket kan ses som en styrka eftersom olika barns behov därmed kan tillgodoses inom ramen för samma projekt. Samtidigt innebär det att det är många förmågor som ska införlivas och användas i samma projekt. Detta kan verka utmanande, men även hämmande, på barnen. En risk finns även att vissa litteracitetsförmågor premieras på bekostnad av andra utan att det är ett medvetet val. Som framkommit i vår studie påverkar användandet av verktyget ipad hur projektet tar form. I denna specifika situation framkommer det att sagoskapandet med fokus på sagans struktur och innehåll till viss del hamnade i bakgrunden till förmån för att prova på och få en förståelse för ipaden och de två utvalda apparnas olika funktioner. Ett ytterligare hinder är att aspekter som egentligen ligger i periferin vad gäller projektets syfte tar mycket tid och resurser i anspråk. Det framkommer att mycket energi har lagts på frågor som rör exempelvis lagstiftning och kunskap om den större tekniska kontexten. Då ett delsyfte med projektet är att vara metodutvecklande ger det dock en möjlighet för bibliotekarierna att utveckla sin, och bibliotekets, "media literacy" genom att behöva ta ställning till dessa frågor.

Slutdiskussion

Vår avsikt med studien har varit att studera hur ett relativt nytt digitalt redskap kan användas och förstås i en läsfrämjande situation. Vi har fokuserat på hur situationen kan betraktas som en litteracitetshändelse, vilka interaktionserbjudanden som ipaden premierar samt vilka hinder och möjligheter som uppstår. Vi ser att situationen kan förstås som en litteracitetshändelse på flera sätt, där egenskaper som kan kopplas till både läs- och skrivkunskaper samt till "media literacy" främjas. Dock kan tekniken ses spela en mer betydande roll än vad som är medvetandegjort. Det finns en tendens till att upphöja de positiva effekterna men osynliggöra de negativa. Vi har också sett att ipaden tycks premiera vissa interaktionserbjudanden, som ett snabbt tempo, ett fokus på en delbar produkt samt en skiftning i modaliteter där vissa modaliteter framträder tydligare. Det är också en utmaning att arbeta i grupp med en ipad, då bara en person i taget aktivt kan använda redskapet. Utifrån vår studie och de interaktionsmönster vi observerat kring ipaden drar vi slutsatsen att en medvetenhet kring begreppet interaktionserbjudande kan vara till hjälp och berika diskussioner kring planering och utveckling av läsfrämjande projekt. Som både Sandin (2011) och Dolatkhan (2010) uttrycker är det kanske inte givande att hamna i en polariserad diskussion kring vilka metoder och verktyg som är mest fördelaktiga vad gäller läsfrämjande arbete, utan istället se de olika sätten som en resursbank att använda sig av. Dock måste man då studera och erkänna de interaktionserbjudanden som premieras på bekostnad av andra och att användandet av ipaden

inte är neutralt, för att på så sätt kunna göra ett aktivt val och kombinera olika metoder och verktyg.

I diskussioner kring ny teknik och nya medier hamnar diskussionen lätt i olika normativa lägen. Inom biblioteks- och informationsvetenskap och den pedagogiska forskningen ser vi det som att majoriteten antar ett pragmatiskt förhållningssätt liksom den som bibliotekarierna i studien antar; tekniken finns här och vi måste förhålla oss till den. Att presentera alternativ som upplevs inneha en viss kvalitet blir ett vanligt förhållningssätt. Ett annat förhållningssätt är att framhäva vikten av vuxnas delaktighet i barns aktiviteter kring ny teknik, i det här fallet ipaden. En annan konsekvens av ett förändrat medielandskap är att det är många olika kompetenser som behöver behärskas, något som också varit framträdande i vår studie. Även om en del förmågor försvinner då nya tillkommer, beskriver Säljö (2005) hur kraven på att behärska olika artefakter samt läsförmågor och texter har ökat utifrån ett historiskt perspektiv. "Media literacy" kan sägas ställa höga krav på gemene man, inte bara i intellektuell förmåga och förståelse, utan även då nya medier och en kultur av interaktivitet och delaktighet ställer krav på förmåga att också kunna producera eget material. Det går att resonera kring om de kompetenser som efterfrågas gynnar de med vissa personlighetsdrag och vilka konsekvenser det i så fall får. Biblioteks- och informationsvetenskap är ett tvärvetenskapligt ämne som öppnar upp för ett vidare betraktande av skeenden ur olika perspektiv och det finns redan en stor bredd av ingångar att ta sig an ämnet läsfrämjande i relation till ny teknik. Genom ett sociokulturellt perspektiv kan samspelet mellan människa och teknik bland annat analyseras och problematiseras utifrån begreppet interaktionserbjudande och därmed sätta fokus på att det ofta sker ett osynliggörande av konsekvenserna av teknikanvändning. Kanske skulle en utökad forskning inom ramen för biblioteks- och informationsvetenskap där perspektiv från andra fält ges mer utrymme och där teorier från skilda discipliner kombineras på nya sätt kunna ge en bredare och fylligare bild av samspelet mellan människa och teknik. Det skulle även kunna bidra till att ytterligare nyansera diskussionerna inom biblioteksområdet kring ny teknik för att undvika att hamna i en polariserad debatt mellan teknikfientlighet kontra teknikomfamnande, eller mellan "tradition" kontra "förändring".

Litteraturförteckning

Agebjörn, Hanna & Nilsson, Mia (2013). *Litteracitet, små barn och ipad : en fallstudie av ett barnbiblioteks användande av ny teknik i en läsfrämjande kontext*. Masteruppsats. Lund: Lunds universitet, Avdelningen för ABM och bokhistoria.

Björklund, Elisabeth (2008). *Att erövra litteracitet: små barns kommunikativa möten med berättande, bilder, text och tecken i förskolan*. Diss. Göteborgs universitet. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Björklund, Elisabeth (2010). De yngsta barnens läs- och skrivhandlingar. I Rydsjö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Bolter, Jay David & Grusin, Richard (1999). *Remediation: understanding new media*. Cambridge, Mass.: MIT Press.

Dolatkhah, Mats (2010). Barnbiblioteken och läsandet fyra ”M”. I Rydsjö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Dolatkhah, Mats (2011). *Det läsande barnet : minnen av läspraktiker, 1900-1940*. Diss. Högskolan i Borås/Göteborgs universitet. Borås: Valfrid.

Gustafsson, Karin & Mellgren, Elisabeth (2005). *Barns skriftspråkande: att bli en skrivande och läsande person*. Diss. (sammanfattning) Göteborgs Universitet. Göteborg: Acta Universitatis Gothoburgensis.

Hernwall, Patrik (2010). Barns och ungas medievärldar - exemplet identitetsskapande online. I Rydsjö, Kerstin Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Johansson, Barbro (2010). Barnbibliotekariers och forskares barnperspektiv. I Rydsjö, Kerstin Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Juncker, Beth (2010). Barns bibliotek - nya villkor, nya utmaningar, nya teorier, nya begrepp. I Rydsjö, Kerstin Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Kress, Gunther R. (2003). *Literacy in the new media age*. London: Routledge.

Lalander, Philip (2011). Observationer och etnografi. I Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2011). *Handbok i kvalitativa metoder*. 1. uppl. Malmö: Liber.

Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Polished Play, LLC (2013). Puppet Pals HD (Version 1.8.7) [Applikation]. Tillgänglig: <https://itunes.apple.com/us/app/puppet-pals-hd/id342076546?mt=8>

Red Jumper Studio (2012). Book Creator for iPad (Version 2.6) [Applikation]. Tillgänglig: <https://itunes.apple.com/se/app/book-creator-for-ipad/id442378070?mt=8>

Rivano Eckerdal, Johanna (2012). *Information, identitet, medborgarskap: unga kvinnor berättar om val av preventivmedel*. Diss. (sammanfattning) Lunds universitet. Lund: Lunds universitet.

Rydsjö, Kerstin, Hultgren, Frances & Limberg, Louise (red.) (2010). *Barnet, platsen, tiden: teorier och forskning i barnbibliotekets omvärld*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Sandin, Amira Sofie (2011). *Barnbibliotek och lässtimulans: delaktighet, förhållningssätt, samarbete*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Sundin, Olof (2012). Att hantera kunskap och information i den digitala samtiden. I Carlsson, Ulla & Johannisson, Jenny (red.) *Läsarnas marknad, marknadens läsare: en forskningsantologi utarbetad för Litteraturutredningen* (SOU 2012:10). Göteborg: Nordicom.

Säljö, Roger (2000). *Lärande i praktiken: ett sociokulturellt perspektiv*. Stockholm: Prisma.

Säljö, Roger (2005). *Lärande och kulturella redskap: om lärprocesser och det kollektiva minnet*. Stockholm: Norstedts akademiska förlag.